

Nr 67.

Ankom till riksdagens kansli den 14 april 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för kristillägg åt statliga befattningshavare m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 97 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 februari 1942, föreslagit riksdagen *dels* besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 enligt av departementschefen angivna grunder, *dels ock* bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson* i Skediga väckt motion (II: 180) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att rörligt lönetillägg och kristillägg icke må utgå å högre belopp på lön än 5,500 kronor.

Vidare har i en, likaledes inom andra kammaren, av herr *J. W. Mårtensson m. fl.* väckt motion (II: 268) hemställts, *dels* att de kristillägg överstigande 12 procent, som eventuellt komma att utgå från den 1 april 1942, endast utgå å en högsta månadslön av 600 kronor, *dels ock* att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en omarbetning av grunderna för kristilläggen snarast företages.

Nämnda motioner behandlar utskottet i samband med Kungl. Maj:ts förenämnda förslag, motionen II: 180 dock allenast i vad densamma avser kristillägg. Beträffande de till stöd för motionsyrkandena anförda skälen hänvisas till motionerna.

Under år 1941 har enligt beslut av 1940 års urtima riksdag (prop. nr 66, skriv. nr 91) samt, såvitt gäller präster, enligt beslut av 1941 års riksdag (prop. nr 42, skriv. nr 76) utgått ett särskilt kristillägg till statens befattningshavare i allmänhet och till vissa andra befattningshavargrupper med statligt reglerade löner, ävensom till motsvarande grupper tjänste- och familjepensionärer. Bestämmelser i ämnet ha utfärdats genom kungörelserna den 17 januari 1941 angående kristillägg under år 1941 åt *dels* vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 29), *dels* vissa f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer (nr 30), *dels ock* pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl. (nr 31), ävensom genom

kungörelsen den 28 mars 1941 (nr 163) angående kristillägg under år 1941 åt lärare i slöjd och hushållsgöromål vid folk- och småskolor och därmed jämförliga läroanstalter samt kungörelsen den 13 juni 1941 (nr 411) angående kristillägg åt präster under år 1941. Under första kvartalet 1942 utgår kristillägg enligt en av 1941 års riksdag beslutad provisorisk reglering (prop. nr 349, skriv. nr 519). Bestämmelser härom ha utfärdats genom kungörelse den 16 januari 1942 (nr 9).

Kristilläggen avse att ge viss kompensation för prisstegring utöver den levnadskostnadsnivå, vid vilken rörligt tillägg och dyrtidstillägg å löner och pensioner enligt gällande författningar äro maximerade. Denna nivå anges av levnadskostnadstalet 120 i den indexserie, där 1935 års levnadskostnader betecknats med 100, och motsvarar talet 188 i indexserien med juli 1914 som basperiod.

Enligt bestämmelserna för år 1941 skulle kristillägg utgå, när levnadskostnaderna stigit med 8 enheter eller mera över indextalet 120 i 1935 års levnadskostnadsserie, och då utgöra 4 procent av de nyreglerade lönerna, respektive, då fråga var om löner och pensioner, vilka icke reglerats vid 1935 års levnadskostnadsnivå, 4 procent av de löne- eller pensionsbelopp, som enligt gällande författningar skulle utgå vid nyssnämnda nivå (= indextalet 156 i 1914 års levnadskostnadsserie). Vid fortsatt stegring av levnadskostnaderna upp till eller över talet 136 skulle kristillägget höjas till 8 procent, dock tidigast vid det kvartalsskifte, som inträffade sex månader efter det, vid vilket index nått talet 128. Någon höjning av kristillägget därutöver ifrågakom icke. Enligt bestämmelserna för första kvartalet år 1942 skulle kristillägget höjas till 12 procent från och med den 1 januari 1942, därest levnadskostnaderna uppnådde eller översteg talet 144.

Under hösten 1941 höllos överläggningar om kristilläggens utformning för innevarande år med representanter för personalorganisationerna. Överläggningarna ledde emellertid icke fram till något definitivt resultat. Med hänsyn till ovissheten om vissa förutsättningar för den fortsatta prisutvecklingen — förhandlingarna med jordbrukarna pågingo ännu och frågan om nytt ramavtal på allmänna arbetsmarknaden skulle snart tagas upp mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen — ansågo personalorganisationerna sig icke kunna då godtaga ett från regeringens sida framfört förslag till reglering av kristilläggen, innebärande förlängd giltighet av den för år 1941 gällande regleringens principer utan begränsning uppåt, utan anhöllo, att förhandlingarna därom måtte få återupptagas i januari 1942. I anledning av tjänstemännens önskemål om uppskov med överläggningarna förelades riksdagen då endast förslag om provisorisk reglering av kristilläggen för första kvartalet 1942.

I slutet av januari månad ha de från hösten uppskjutna överläggningarna med representanter för statstjänstemännens organisationer återupptagits. Förhandlingarna ha pågått under större delen av februari månad och avslutats den 26 februari 1942, sedan enighet uppnåtts om ett förslag till grunder för kristillägg under en tid av ett år framåt, räknat från den 1 april 1942.

Departementschefen har för egen del anfört följande:

Vid de fortsatta förhandlingarna ha från tjänstemännens sida ifrågasatts olika förbättringar i de hittills gällande grunderna för kristilläggen. Därvid har bland annat framhållits, att den nedpressning i standarden, som följde av den i princip 50-procentiga kompensationen, bleve tyngre att bära, ju högre levnadskostnaderna stego. Icke heller denna kompensation erhöles ju i sin helhet på grund av den eftersläpning, som utmärkte löneförändringarna i förhållande till de stigande levnadskostnaderna, beroende på de stora indexintervallerna och föreskriften om ändring av kristilläggen tidigast efter sex månader. Vidare har åberopats en jämförelse med de genom det nya ramavtalet uppnådda villkoren, vilka ansetts vara bättre än nuvarande kristilläggsgrunder dels på grund av en mindre eftersläpning, dels också på grund av att de rörliga tilläggen å allmänna arbetsmarknaden beräknades å 1938 års löner, medan statstjänstemännens kristillägg utginge i förhållande till 1935 års nivå.

Å andra sidan har häremot måst vägas de allmänna synpunkter, som voro avgörande för statsmakternas tidigare ställningstaganden i frågan och som fortfarande måste anses äga giltighet, framför allt det förhållandet att levnadskostnadsstegringen väsentligen har sin grund i försämrade försörjningsvillkor för hela samhället och att en fortgående stegring av inkomsterna i takt med levnadskostnaderna då måste innebära risker för inflationsartad prisutveckling. Det är sålunda nödvändigt att genom en rimlig avvägning mellan olika krav söka hålla tillbaka olika gruppers naturliga strävan efter kompensation i form av höjda penninginkomster och i möjlig mån söka fördröja löneökningarna i anledning av de stegrade levnadskostnaderna.

Vid förhandlingarna har det emellertid visat sig möjligt att komma fram till ett för både det allmänna och de anställda godtagbart resultat. De hittills gällande huvudprinciperna för kristilläggens utformning ha därvid i det väsentliga bibehållits, men en del uppmjukningar, som de anställda ur sina synpunkter ansett betydelsefulla, ha i viss anslutning till det nya ramavtalets bestämmelser gjorts. Kompensationsgraden för levnadskostnadsstegringarna, 50 procent, har i princip bibehållits oförändrad. Uppmjukningarna innebära, att eftersläpningen i lönerna icke skulle bli lika stark som tidigare. I stället för den under fjolåret gällande halvårsregleringen har sålunda liksom i det nya ramavtalet godtagits kvartalsreglering, varjämte de indexintervaller, mellan vilka ändringar i kristilläggen tidigare icke inträtt, i vissa lägen minskats. Höjningarna av kristilläggen med 4 procent ha förut erhållits för intervaller å 8 enheter i 1935 års levnadskostnadsserie, eller vid indexalen 128, 136 och 144. I ramavtalet har emellertid steget mellan vad som motsvarar indexalen 144 och 152 uppdelats i två steg, nämligen ett första från 144 till 149, för vilket erhålles ett tillägg å 2.5 procent, och ett andra steg från 149 till 152, för vilket erhålles ett ytterligare tillägg å 1.5 procent. För statstjänstemännens kristillägg har en liknande anordning föreslagits, nämligen en uppdelning av intervallet mellan 144 och 152 i två lika stora intervaller å 4 enheter, som vardera skulle medföra 2 procents kristillägg. Vid levnadskostnadsstegring över talet 152 skulle däremot fortfarande gälla intervaller å 8 enheter med kristilläggsförhöjningar å 4 procent, utan någon begränsning uppåt. Kristillägg efter dessa grunder skulle enligt det vid förhandlingarna uppnådda resultatet utgå under de fyra närmaste kvartalen, alltså från och med den 1 april 1942 och ett år framåt, dock att statstjänstemännen skulle äga rätt att upptaga förhandlingar om ändringar i kristillägget för första kvartalet 1943.

Jag förordar, att förslag om kristilläggsgrunder i enlighet med det vid förhandlingarna uppnådda resultatet måtte genom proposition föreläggas riks-

dagen. Detta förslag innebär oförändrade kristillägg efter 12 procent, så länge levnadskostnadsindex, som nu står vid 145, icke uppnått talet 148. Då denna nivå nåtts, ökas kristilläggen enligt förslaget med 2 procent, och vid fortsatt stegring till 152 erhålles ytterligare 2 procents tillägg. Enligt hittills gällande principer skulle någon förhöjning icke ha inträtt förrän vid 152, men då med 4 procent. Vid fortsatt uppgång av index skola ökningar av tilläggen om 4 procent erhållas för stegringar om 8 enheter.

Kristilläggen förutsättas i övrigt skola utgå enligt samma bestämmelser som under år 1941 och första kvartalet år 1942.

Kostnaderna för kristillägg under andra kvartalet 1942 böra avföras å de i riksstaten för innevarande budgetår anvisade särskilda förslagsanslagen till kristillägg under olika huvudtitlar, respektive, såvitt angår affärsverken m. fl., bestridas med de medel, av vilka kristillägg under budgetåret enligt riksdagens tidigare fattade beslut skola utgå. Frågan om anslag till kristillägg under nästa budgetår torde jag få anmäla senare.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts förslag överensstämmer med en vid förhandlingar med statstjänstemännens organisationer om kristilläggens utformning träffad överenskommelse, vilken avser en tid av ett år, räknat från den 1 april 1942. Kompensationsgraden för levnadskostnadsstegringarna, 50 procent, har i princip bibehållits oförändrad. Med de föreslagna uppmjukningarna i hittills gällande kristilläggsgrunder skall kristillägg, som nu utgår med 12 procent, ökas med 2 procent när levnadskostnadsindex uppnått talet 148 och med ytterligare 2 procent vid fortsatt stegring av nämnda tal till 152. Därefter skola ökningar av tilläggen om 4 procent erhållas för stegringar i index om 8 enheter.

I övrigt förutsättas kristilläggen skola utgå enligt samma bestämmelser som under år 1941 och första kvartalet år 1942. Ändring föreslås sålunda icke i grunderna för bestämmande av kristilläggsunderlaget. Beträffande befattningshavare, som åtnjuta rörligt tillägg, innebär detta att kristillägg icke må beräknas å den del av månadslönen som överstiger 900 kronor.

Det i motionen II: 180 framförda yrkandet innebär, att kristilläggsunderlagets maximibelopp fastställs till omkring 458 kronor. I motionen II: 268 yrkas, att nämnda maximibelopp bestämmes till 600 kronor beträffande de kristillägg, överstigande 12 procent, som eventuellt komma att utgå från den 1 april 1942, ävensom att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en omarbetning snarast av grunderna för kristilläggen.

I anslutning till vad i motionerna anförts anser utskottet, att man i fråga om kompensation för av krisläget föranledd ökning i levnadskostnaderna har anledning taga hänsyn till graden av vederbörandes förmåga att bära ökningen genom sänkning av levnadsstandarden. Närmast bör med anledning härav — på sätt redan vid 1940 års urtima riksdag ifrågasatts av andra särskilda utskottet i dess utlåtande nr 71 — övervägas att sänka kristilläggsunderlagets maximibelopp. En dylik åtgärd får dock enligt utskottets mening icke givas den innebörden, att minskning inträder i utgående löneförmåner.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förevarande förslag, men vill med an-

ledning av de i ämnet väckta motionerna hemställa, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning rörande ändring för tiden efter den 1 april 1943 av grunderna för beräkning av kristillägg i överensstämmelse med de av utskottet angivna synpunkterna.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

a) besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 enligt i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 februari 1942 angivna grunder,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet;

II. att riksdagen må, med anledning av motionerna II: 180 och II: 268, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande ändrade grunder för kristilläggens bestämmande för tiden efter utgången av första kvartalet 1943;

III. att motionerna II: 180 och II: 268 — motionen II: 180 i vad den avser kristillägg — i de delar de icke behandlats under II. här ovan, icke må vinna riksdagens bifall.

Stockholm den 17 april 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 65.

Reservationer:

1) av herrar *Hansson* i Rubbestad och *Andersson* i Södergård, vilka ansett, att utskottets utlåtande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag är en följd av de förhandlingar, som förts mellan chefen för finansdepartementet och statstjänstemännens organisationer om kristilläggens utformning, och avser en tid av ett år, räknat från den 1 april 1942. Kompensationsgraden för — — — om 8 enheter.

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 6 saml. Nr 65—67.

I övrigt förutsättas — — — överstiger 900 kronor.

Det i motionen — — — grunderna för kristilläggen.

I anslutning till — — — sänka kristilläggsunderlagets maximibelopp. Vid nuvarande indextal skall en befattningshavare enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla rörligt tillägg med 15 procent och dessutom kristillägg med 14 procent sålunda sammanlagt 29 procent av lönen i den mån den ej överstiger 900 kronor i månaden såsom lönetillskott. En tjänsteman med 3,000 kronor i årslön får följaktligen 870 kronor under det att en tjänsteman med en årslön av 10,800 kronor får 3,132 kronor i kompensation för ökade levnadskostnader. Ju högre procenttalet blir ju skarpare framträder det orimliga i nu gällande system. Utskottet delar den uppfattning, som framföres i de i ärendet väckta motionerna, och hemställer därför, att det belopp på vilket kristillägg må utgå fastställas till högst 600 kronor för månad. I övrigt tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 180 och II: 268

a) besluta, att kristillägg må utgå under tiden från och med andra kvartalet 1942 till och med första kvartalet 1943 enligt här ovan ävensom i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 27 februari 1942 angivna grunder,

b) bemyndiga — — — i ämnet;

II. att motionerna II: 180 och II: 268 — motionen II: 180 i vad den avser kristillägg — i de delar de icke behandlats under I. här ovan, icke må vinna riksdagens bifall.»;

2) av herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Ward*, *Persson* i Falla och *Staxång*, vilka ansett, att orden »träffad överenskommelse, vilken» i första stycket, andra raden av utskottets motivering bort utbytas mot orden »åstadkommet samförstånd, vilket»;

3) av herr *Persson* i Tidaholm.